

«ادب و تواضع در اندیشه شهید رئیسی با محوریت قرآن کریم»

صدیقه یزدانی^۱

چکیده

قرآن، کتاب ادب است و ادب حضور و ادب برخورد را در جاهای مختلف بیان می‌کند. در قرآن کریم مؤمنانی خاص که ایمانی کامل تر دارند به فضیلت تواضع ستوده شده‌اند. سبک و سیره رسول گرامی اسلام و پیشوایان معصوم بر همین سبک بوده است. مسأله‌ی مقاله حاضر این است که ادب و تواضع در اندیشه شهید رئیسی با محوریت قرآن کریم چگونه است؟ هدف این مقاله شناخت ادب و تواضع در اندیشه شهید رئیسی با محوریت قرآن کریم می‌باشد. یافته‌های مهم این پژوهش: برخورداری از روحیه تواضع در برابر خدا، مایه ایمان به آیات الهی می‌شود. انسان‌های متکبر، اهل شکر زبانی و عملی و قلبی نیستند، ولی انسان متواضع در برابر کارهای نیک دیگران قلباً و عملاً و لساناً شکرگزار است. با تکبر راه رفتن روی زمین، افراط در تواضع، مانند تواضع برای متکبران، موجب پستی و ذلت است و تفریط در آن باعث تکبر و غرور و خودبینی است. فروتنی در رفتار و گفتار، دوری از فخر فروشی و ادب در برابر ولایت از آثار و نشانه‌های تواضع و فروتنی است. تواضع و فروتنی از ویژگی‌های بارز شهید رئیسی بود و این ویژگی‌ها سبب شد به این درجه رفیع نائل شود. شهید رئیسی با خداوند معامله کرد و برای رضای خدا قدم برداشت. شهید رئیسی با ادب در برابر ولایت بود و نمونه انسان متواضع، با اینکه در پست‌های بالای مدیریتی کشور قرار گرفت هیچ‌گاه در ایشان آثار تکبر دیده نشد. این مقاله به روش توصیفی، تحلیلی و با گردآوری مطالب از منابع کتابخانه‌ای تدوین شده است.

کلیدواژه: ادب، تواضع، شهید رئیسی، قرآن کریم

^۱ طلبه سطح دو حوزه علمیه فاطمیه سلام الله دامغان

مقدمه

ادب به معنای حفظ حدّ و اندازه هر چیزی و تجاوز نمودن از آن است. ادب آن است که بنده در اثر شناختن ضرر و زیان تعدی از حدود الهی، حدّ میان غلو و جفا را حفظ کند. حقیقت ادب، جمع شدن صفت‌های نیک و دور کردن صفات زشت است. تواضع از فضایل ارزشمند اخلاقی و به این معناست که انسان دارای ملکه شکسته نفسی باشد، به گونه ای که برای خود مزیتی بر دیگران نبیند و با کردار و گفتار خویش دیگران را بزرگ شمرده، به آنان احترام بگذارد. تواضع و فروتنی در برابر مؤمن، معلم، استاد، پدر و مادر، لازم و پسندیده است. تواضع از نشانه‌های ایمان است. بر آن شدیم، با شناخت ادب و تواضع در اندیشه شهید رئیسی با محوریت قرآن کریم این موضوع را بررسی کنیم و ضرورت دارد این موضوع بررسی گردد زیرا ادب، به خودی خود یک ارزش اخلاقی و اجتماعی است که آدمی را ارزشمند ساخته و او را از رسته جنبندگان، به صف آدمیان و از آن، به اوج جهان فرشتگان پرواز می دهد، به همین دلیل نیز دین مبین اسلام برای ادب اهمیت و جایگاه ویژه ای قائل است و با زیباترین تعبیر دل نشین از ادب یاد نموده است. ادب و تواضع شهید رئیسی نیز باید مورد بررسی قرار گرفته شود تا در چنین جامعه ای با چنین رفتارهای مؤدبانه و زیبا، دل های مردم هر چه بیشتر به هم نزدیک و ضریب همبستگی اجتماعی (قومی، ملی، مذهبی) را بالا برده و بدین ترتیب زمینه را برای استفاده از ظرفیت های بالای جامعه هماهنگ و متحد، فراهم آورد. رعایت آداب معاشرت آن قدر فایده و برکات دارد که انسان در هر دوره و زمانه ای با وجود گرفتاری های متعدد زندگی در پی فراگیری آن است. تواضع و فروتنی اهمیت خاصی در اخلاق اسلامی دارد. پیامبر به حق مصداق کامل خشوع و فروتنی است و این خود، از رمزهای موفقیت آن حضرت در پیشبرد اهداف مقدسش و جذب افراد به سوی دین اسلام بود و بی شک رمز موفقیت انسانهای بزرگ خضوع و تواضع است. انسان های خودبین هرگز در زندگی خویش موفق نیستند و تنها در سایه تواضع است که پیشرفت و کمال به آدمی روی می آورد. بنابراین، انسان همواره باید دیگران را از خود بهتر بداند و به لزوم اصلاح و تزکیه خود توجه کند. آشنایی با دستورات اسلام، روش زندگی پیامبر (ص)، ائمه معصومین (ع) و الگو گیری از آنان بهترین و نزدیک ترین راه برای رسیدن به اخلاق و ادب نیکو است همانطور که شهید رئیسی چنین بود. رفتار نیک دیگران، بر انسان

تأثیر مثبت و ناپسندی های اخلاقی مردم نیز تأثیر سوء می گذارد. بنابراین بهترین راه درمان بی ادبی توجه به بی ارزش بودن افراد بی ادب و ارزش مند بودن افراد مؤدب در تمام جوامع است. مسأله ی مقاله حاضر این است ادب و تواضع در اندیشه شهید رئیسی با محوریت قرآن کریم چیست؟ هدف این مقاله شناخت ادب و تواضع در اندیشه شهید رئیسی با محوریت قرآن کریم است. این مقاله با روش کتابخانه‌ای به بررسی «ادب و تواضع در اندیشه شهید رئیسی با محوریت قرآن کریم» ؛ ادب و تواضع نشانه مومنان خاص ، صالحان و محسنان، آثار و نشانه‌های ادب و تواضع و حدود و لزوم ادب و تواضع پرداخته است. مرتبط با موضوع مقاله حاضر پژوهش هایی انجام شده است مانند: مقاله ی تواضع و فروتنی برای مومنان، احمد جمالی، نشریه علوم و معارف قرآن، ۱۳۹۳ و مقاله تواضع در قرآن، فرشته محیطی، نشریه کیهان، ۱۴۰۱.

۱. مفهوم شناسی

۱،۱ مفهوم ادب

ادب در لغت (به فتح همزه و باء) به معنای شگفت ، عجب، دانش، معرفت و روش پسندیده است. (دهخدا، ۱۳۷۳، ج ۱، ص ۱۵۵۷ - ۱۵۵۸). (عمید ۱۳۷۳، ج ۱، ص ۱۰۱-۱۰۲) ادب در لغت‌نامه‌های عربی، تمرین دادن نفس و حسن اخلاق (طریحی، ۱۳۷۵، ج ۱، ص ۵۱) (فیومی، ۱۴۲۸، ج ۲، ص ۹). شمرده شده است و ابن منظور، ادب را راهنمای مردم به سوی کار پسندیده، و بازدارنده آن‌ها از کار زشت می‌داند. (ابن منظور ۱۴۰۸، ج ۱، ص ۲۰۶).

ادب در اصطلاح : «حفظ حدّ و اندازه هر چیزی و تجاوز نمودن از آن را ادب گویند. » (طبرسی، ۱۳۸۷، ص ۱۹۹) «ادب آن است که بنده در اثر شناختن ضرر و زیان تعدی از حدود الهی، حدّ میان غلو و جفا را حفظ کند.» (انصاری، ۱۳۷۹، ص ۱۵۱-۱۵۲). «حقیقت ادب، جمع شدن صفات نیک و دور کردن صفات زشت است...» (دیلمی، ۱۳۷۱، ص ۳۸۳) «ادب، هیأت زیبا و پسندیده است که طبع و سلیقه چنین سزاوار می‌داند که هر عمل مشروعی چه دینی باشد مانند دعا

و امثال آن و چه مشروع عقلی باشد مانند دیدار دوستان بر طبق آن هیأت واقع شود. به عبارت دیگر: ادب عبارتست از ظرافت عمل.» (طباطبایی، ۱۳۹۳، ج ۶، ص ۲۵۶).

۱، ۲ مفهوم تواضع

تواضع مصدر باب تفاعل از ریشه «و ض ع» است. وضع به معنای نهادن و پایین آوردن چیزی است. (ابن فارس، ۱۴۰۴، ج ۶، ص ۱۱۷). (ابن منظور، ۱۴۰۸، ج ۸، ص ۳۹۶، «وضع».)

تواضع در لغت به معنای فرونهادن خویش، تذلل، فروتنی و شکسته نفسی است. (دهخدا، ج ۴، ص ۶۲۱۱، «تواضع».) (ابن منظور، ۱۴۰۸، ج ۸، ص ۳۹۷، «وضع».)

تواضع در اصطلاح: از فضایل ارزشمند اخلاقی و به این معناست که انسان دارای ملکه شکسته نفسی باشد، به گونه ای که برای خود مزیتی بر دیگران نبیند و با کردار و گفتار خویش دیگران را بزرگ شمرده، به آنان احترام بگذارد (نراقی، ۱۳۷۸، ج ۱، ص ۳۹۳). بنابراین، معنای لغوی تواضع اعم از معنای اصطلاحی آن بوده و تواضع در برابر خدا را نیز شامل می شود.

۲.۱ ادب و تواضع در قرآن

الف) ادب در قرآن

قرآن، کتاب ادب است و ادب حضور و ادب برخورد را در جاهای مختلف بیان می کند. مثلاً:

برای رفتن به یک مکان مقدس: «فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى» (طه: ۱۲)

در خصوص ادب برخورد با والدین: «و بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا» (احقاف: ۱۵)

برای ادب ورود به خانه دیگران: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا...» (نور: ۲۷)

ادب مناظره با مخالف: «جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ».

ادب شنیدن صحبت‌ها: «يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ» (زمر: ۱۸)

ادب صحبت کردن: «قَوْلًا بَلِيغًا» و «قَوْلًا لَيِّنًا»

ادب نیکی به دیگران: «وَإِذَا حَيَّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا» (نسا: ۸۶)

ادب مهمانی: «إِذَا دُعِيتُمْ فَأَدْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا» (احزاب: ۵۳)

ادب نشستن در مجالس عمومی: «إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحَ اللَّهُ لَكُمْ» (مجادله: ۱۱) و موارد بسیاری که در خصوص آداب، در قرآن کریم بیان شده است.

خداوند می‌فرماید: «خوش اخلاق باشید»، کافر هم باید خوش اخلاق باشد اما ما که ادعای مسلمانی می‌کنیم بیشتر باید ادب را رعایت کنیم.

شهید رئیسی با ادب در برابر ولایت بود. شهید رئیسی فردی فداکاری، ایثارگر، از خود گذشته و با ادب در برابر ولایت بود و همه اینها را از حضرت ابوالفضل یاد گرفته بود. همگان تلاش کنید فرزندان انقلابی و شهید پرور داشته باشید، اصحاب رسانه به کمک اصحاب مدرسه بیایند و به پدران و مادران کمک کنند تا فرزندان خودشان را شهادت طلب تربیت کنند. این تربیت شهادت طلبانه می‌تواند در مقابل ظلم، ستم، استعمار و استمرار مقاومت کند و گر نه دشمنان با فرهنگ مبتذل همه چیز را از بین می‌برند. (جهان نیوز، دکتر علم‌الهدی، رویداد نشان مشهدالرضا (علیه السلام)، ۱۴۰۳)

از نشانه‌های شخصیت قرآنی آیت‌الله رئیسی بر اساس آیه کریمه «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» (فتح: ۲۹) تواضع در برابر مردم و مقاومت در برابر دشمنان اسلام

بود و خود را خدمتگزار مردم می‌دانست. تواضع در برابر مردم بویژه محرومان و مؤمنان دستور خداوند به نبی اکرم (ص) است. (بهاره صفاری، خبرگزاری سیناپرس، ۱۴۰۳)

درس تواضع، خدمت و شجاعت را باید از شهید آیت الله رئیسی آموخته و ادامه دهنده راه ایشان باشیم. دولت شهید رئیسی، دولتی مردم‌دار بود و همیشه بین مردم بود. متواضع و افتاده و از جنس مردم بود و روحیه جهادی و خستگی ناپذیر داشت. رئیس جمهور خاکی بود رئیس جمهور مردمی بود رئیس جمهوری از دل مردم و از بطن مردم بود. شخص آقای رئیسی شخصی ولایت مدار بود اکثر وزرا و کابینه دولت وی این ویژگی را داشتند علیرغم اینکه همه امکانات و منابع کشور به عنوان یک رئیس جمهور در دست وی بود اما ایشان گوش به فرمان حضرت آقا بود. از آقا مشورت می‌گرفت و بدون اذن حضرت آقا، قدمی بر نمی‌داشت و این از ویژگی‌های دولت شهید رئیسی بود. (مجتبی ملکی چوبری، خبرگزاری دانشجو، تهران- ایرنا، ۱۴۰۳)

نتیجه گیری

مهمترین نتایج این مقاله با موضوع «ادب و تواضع در اندیشه شهید رئیسی با محوریت قرآن کریم»: قرآن، کتاب ادب است و ادب حضور و ادب برخورد را در جاهای مختلف بیان می‌کند. در قرآن کریم مؤمنانی خاص که ایمانی کامل تر دارند به فضیلت تواضع ستوده شده اند. تواضع و فروتنی در برابر مؤمن، معلم، استاد، پدر و مادر، لازم و پسندیده است، تواضع از نشانه‌های ایمان است. سبک و سیره رسول گرامی اسلام و پیشوایان معصوم بر همین سبک بوده است. با تکبر راه رفتن روی زمین، افراط در تواضع، مانند تواضع برای متکبران، موجب پستی و ذلت است و تفریط در آن باعث تکبر و غرور و خودبینی است. تواضع و فروتنی از ویژگی‌های بارز شهید رئیسی بود و این ویژگی‌ها سبب شد به این درجه رفیع نائل شود. شهید رئیسی با خداوند معامله کرد و برای رضای خدا قدم برداشت. شهید رئیسی با ادب در برابر ولایت بود و همه اینها را از حضرت ابوالفضل یاد گرفته بود. آیت الله رئیسی نمونه ای از انسان خاص و صالح و محسن بود که پای صحبت‌های جوان و

پیرزن تا کارگر و کارمند می‌نشست تا بداند در لایه‌های مختلف کشور پهناور ایران اسلامی چه می‌گذرد و براساس آن تدابیر لازم را اتخاذ کند. رئیس‌جمهور در محافل بین‌المللی و مجامع جهانی به معنای شهید رئیسی نمونه انسان متواضع بودند و با اینکه در پست‌های بالای مدیریتی کشور قرار گرفت هیچ‌گاه در ایشان آثار تکبر دیده نشد. ایشان مهمانان‌شان را بالای مجلس می‌نشاندند و این هم از تواضع این مرد بزرگ بود. شیعه حقیقی امام علی(ع) بود و حسب واقعی داشتن، تنها برای انسان متواضع است. شهید رئیسی(ره) در پیشگاه خداوند اهل ذکر و دعا و در برابر مردم اهل تواضع و فروتنی بود و خود را خدمتگزار مردم می‌دانست.

منابع

*قرآن کریم

-آلوسی، محمود، روح المعانی، (م. ۱۲۷۰ ق.)، به کوشش محمد حسین، بیروت، دار الفکر، ۱۴۱۷

-ابن فارس (م. ۳۹۵ ق.)، احمد بن محمد، معجم مقاییس اللغة، به کوشش عبدالسلام محمد، قم، دفتر تبلیغات، ۱۴۰۴ ق

-ابن منظور (م. ۷۱۱ ق.)، محمد بن مکرم، لسان العرب، به کوشش علی شیری، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۸ ق

-ابو حیان الاندلسی (م. ۷۵۴ ق.)، محمد بن یوسف، البحر المحیط، به کوشش عادل احمد و دیگران، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۲۲ ق

- انصاری، عبدالله بن محمد عبدالرزاق کاشی، عبدالرزاق بن جلال الدین (شارح)، منازل السائرین، تهران: الزهراء (س) ۱۳۷۹

-بیضاوی، عبدالله بن عمر، انوار التنزیل، بیروت، اعلمی، ۱۴۱۰ ق

-حسینی دشتی سید مصطفی، معارف و معاریف: دایره المعارف جامع اسلامی (جلد ۱) تهران: آرایه

۱۳۸۵

- دستغیب، سید عبدالحسین، گناهان کبیره، قم، انتشارات اسلامی بیتا.
- دهخدا علی اکبر (م. ۱۳۳۴ ش.) و دیگران، لغت نامه، تهران، مؤسسه لغت نامه و دانشگاه تهران، ۱۳۷۳ ش
- دیلمی، حسن بن محمد، ارشاد القلوب الی الصواب، قم: الشریف الرضی، ۱۳۷۱ ش
- راغب (م. ۵۰۲ ق.)، حسین بن محمد، الذریعة الی مکارم الشریعه، به کوشش ابوالیزید العجمی، مصر، دارالوفاء، ۱۴۰۸ ق
- زمخشری (م. ۵۳۸ ق.)، الکشاف، قم، بلاغت، ۱۴۱۵ ق
- طوسی (م. ۴۶۰ ق.)، محمد بن حسن، التبیان، به کوشش احمد حبیب العاملی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی تا.
- طبری (م. ۳۱۰ ق.)، محمد بن جریر، جامع البیان، بیروت، دار الکتب العلمیة، ۱۴۲۰ ق
- طبرسی (م. ۵۴۸ ق.)، محمد بن حسن، مجمع البیان، بیروت، دار المعرفة، ۱۴۰۶ ق
- الاداب الدینیة للخزانة المعینیة و ترجمه آن آداب دینی، مشهد: زائر آستانه مقدسه: چاپ: ۲، ۱۳۸۷
- طباطبائی (م. ۱۴۰۲ ق.)، محمد حسین، المیزان، بیروت، اعلمی، ۱۳۹۳ ق؛
- طریحی، فخرالدین بن محمد علی حسینی اشکوری، احمد (محقق) تهران: مکتبة المرتضویة ۱۳۷۵
- غزالی، محمد، احیاء علوم الدین، بیروت، دار المعرفة؛ ۱۴۱۳ ق
- قرطبی (م. ۶۷۱ ق.)، محمد بن احمد، الجامع لاحکام القرآن، بیروت، دار الکتب العلمیة، ۱۴۱۷ ق
- قمی علی بن محمد، تفسیر القمی، به کوشش الجزایری، لبنان، دارالسرور، ۱۴۱۱ ق؛
- کوفی، فرات، تفسیر فرات الکوفی، به کوشش محمد کاظم، تهران، وزارت ارشاد، ۱۳۷۴ ش

- فیض الکاشانی محسن، تفسیر الصافی، بیروت، اعلمی، ۱۴۰۲ ق
- فخر رازی محمد بن ابوبکر، التفسیر الکبیر، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۱۵ ق
- فیومی، احمد بن محمد محمد، یوسف شیخ (محقق) لبنان:المکتبه العصریه ۱۴۲۸ق - ۲۰۰۷م
- نراقی محمد مهدی، جامع السعادات، به کوشش کلاتر، بیروت، اعلمی، ۱۴۰۸ ق
- میبدی (م. ۵۲۰ ق.)، احمد بن علی، کشف الاسرار، به کوشش حکمت، تهران، امیر کبیر، ۱۳۶۱
- مکارم شیرازی ناصر و جمعی از نویسندگان، تفسیر نمونه، تهران: دار الکتب الإسلامیه ۱۳۸۰
- هاشمی رفسنجانی و دیگران، اکبر، تفسیر راهنما، قم، دفتر تبلیغات، ۱۳۷۳ ش

سایت ها

- ویکی فقه
- ویکی شیعه
- حوزه نت
- دائره المعارف قرآن کریم
- سایت بلاغ
- خبرگزاری مهر
- خبرگزاری تسنیم
- خبرگزاری سینا پرس
- خبرگزاری جهان نیوز

